

ARAP BAHARI SÜRECİNDE ORTADOĞU'DA GÜVENLİK VE DIŞ POLİTİKA: SUUDİ ARABİSTAN ÖRNEĞİ

Necmettin ACAR¹

Özet

Yapısı ve kurumları itibariyle “zayıf devlet” olarak tanımlanan Suudi Arabistan için en önemli öncelik rejim güvenliğidir. Arap Baharı sürecinde rejime yönelik tehditleri bertaraf etmek, fırsatlardan istifade edebilmek için ülkenin dış politikası yeniden formüle edilmiştir. Suudi Arabistan açısından Arap Baharı sürecinde tehdit teşkil eden üç önemli gelişme: ABD ile ilişkilerin bozulması, bölgede oluşan güç boşluklarını İran'ın doldurma girişimi, Sünni eksenin Suudi Arabistan'ı bölge politikalarında marjinalleştirme girişimidir. Bu süreçte ortaya çıkan fırsatlar ise; Suudi ulusal gücünün nispi olarak artışı ve bu artışa dayanarak bölgedeki güç boşluklarını doldurma imkânlarının oluşmasıdır. Geçmiş dönemde dış politikasını büyük oranda yumuşak güç unsurlarına dayandıran Suudi Arabistan'ın, Arap Baharı sürecinde bu geleneksel dış politikasından radikal bir şekilde ayrıldığı gözlemlenmiştir. Irak işgali ve Arap Baharı sürecinin Irak, Suriye ve Mısır gibi güçleri zayıflatması ile oluşan güç boşluğunu doldurmak için iddialı bir dış politika takip eden Suudi Arabistan, bu süreçte Bahreyn ve Yemen'e doğrudan müdahale etmiş, güvenlik yapılanmasında çeşitliliğe giderek ABD dışındaki ülkelerden silah alımları yapmış, Arap Ordusu ve Arap-İslam NATO'su kurma girişimleriyle bölgesel liderlik rolüne soyunmuştur.

Anahtar Kelimeler; Rejim güvenliği, Arap Baharı, Suudi Arabistan dış politikası

1 Dr., acarnecmettin@hotmail.com

Giriş

2010 yılı sonlarında ortaya çıkan “Arap Baharı” sürecinin en dikkat çeken etkisi bölgesel aktörlerin güvenlikleri üzerinde oluşturduğu tehdit ve fırsat algılarının bu aktörlerin dış politikaları üzerinde yarattığı baskılardır. Bu süreçte İbni Suud rejiminin dış politikasındaki dikkat çekici bir değişim gözlemlenmiştir. Dış politikasını büyük oranda yumuşak güç unsurlarına dayandıran, bölgesel güçlerle askeri karşıtlıklardan kaçınan, çatışan taraflar arasında arabuluculuğu önceleyen, tehdide maruz kaldığında tehdidin kaynağını yatıştırılmayı tercih eden, rejim güvenliğini ABD'nin güvenlik garantilerine dayandıran İbn Suud rejimi, Arap Baharı sürecinde bu geleneksel dış politikasından radikal bir şekilde ayrılmıştır. İbni Suud rejimi bu süreçte ABD'nin Ortadoğu bölgesel güvenlik mimarisinde azalan rolüne ilaveten, sokak hareketlerinin Suudi yanlısı rejimleri zayıflatması/devirmesi ile oluşan güç boşluklarını bölgedeki güçlü rakipleri İran ve Türkiye'nin doldurma girişimlerini tehdit olarak algılamıştır. İbni Suud rejimi bu tehdidi dengelemek için Bahreyn ve Yemen'e doğrudan askeri müdahalede bulunmuş, devrimci dalgayı tersine çevirmek için MENA bölgesinde diplomatik ve ekonomik gücünü kullanmış, güvenlik yapılanmasında çeşitliliğe giderek ABD dışındaki ülkelerle silah ve savunma anlaşmaları imzalamış, Arap Ordusu ve Arap-İslam NATO'su kurma girişimleriyle bölgesel güvenlik ağlarına liderlik etmeye soyunmuştur.

İbni Suud rejiminin Arap Baharı sürecinde takip ettiği bu aktif dış politika konunun uzmanları arasında bir tartışmayı da beraberinde getirmiştir. Rejimin dış politikasındaki bu değişimi bazı uzmanlar İbni Suud rejiminin bölgesel güç olma hevesinin bir göstergesi olarak yorumlayarak (Echagüe, 2014: 13-16) rejimin saldırgan (ofansif) bir dış politika izlediğini savunmuştur. Kimilerine göre İbn Suud rejimi, mezhep temelli (sekteryan) bir dış politika izleyerek Şii meydan okumasına cevap vermekte (Wehrey ve diğ. 2014: 136; Valz 2016:24-27), kimilerine göre ise İbni Suud rejimi Arap Baharı sürecindeki devrimci dalgayı tersine çevirmek için devrim karşıtı (counter-revolution) bir dış politika izlemektedir (Rubin 2014: 119; Kamrava, 2012: 96; Rieger, 2016: 1; Steinberg, 2014: 15-21).

Bu makalenin amacı İbni Suud rejiminin geleneksel dış politikasının Arap Baharı sürecinde uğradığı radikal değişimi ve bu değişimin sebeplerini ortaya koyarak yeni dönemdeki bu dış politika ile rejimin hedeflerini analiz etmektir. Bu makale Arap Baharı sürecinde İbn Suud rejiminin, rejim güvenliğine yönelik tehditleri etkisiz kılmak için iddialı (assertive) bir dış politika izlediğini iddia etmektedir. Bu çalışmada söz konusu iddiayı kanıtlamak için rejim güvenliği ve iddialı dış politika teorik çerçevelerinden yararlanılacaktır.

Bir devletin dış politikasında belli bir dönemde meydana gelen değişimin test edilebilmesinin yolu, benzer girdilere verdiği tepkiler üzerinden ölçülebilir. Eğer söz konusu devlet benzer girdilere farklı tepkiler veriyorsa bir dış politika değişiminden bahsedebiliriz (Jerdén, 2014: 51). Bu yüzden öncelikle İbni Suud rejiminin yapısına ve Arap Baharı öncesi dönemde maruz kaldığı tehditlere değinilecek, bu tehditler karşısında rejimin tepkileri ortaya konularak rejimin geleneksel dış politikası tanımlanacaktır. İkinci olarak Arap Baharı sürecinin İbni Suud rejimi açısından ortaya çıkardığı tehdit ve fırsatlara değinilerek bu tehdit ve fırsatların geçmiş dönemdekilerle benzerlikleri vurgulanacaktır. Son olarak da İbni Suud rejiminin yeni dönemde rejim güvenliğini sağlamak için takip ettiği iddialı dış politika ortaya konulacaktır. Bu şekilde rejimin benzer girdiler karşısında verdiği farklı tepkileri ölçülerek yeni dönemde radikal bir şekilde değişen dış politikası ile rejimin ulaşmak istediği hedefler ortaya konulmuş olacaktır.

Kavramsal Çerçeve

Devlet merkezliği paylaşılan ortak bir zemin olarak gören ana akım uluslararası ilişkiler teorileri, uluslararası sistemin ana aktörü olarak kabul ettikleri devleti incelerken modern Batılı devletleri esas almış, oluşumu, gelişimi ve yapısı modern Batılı devletlerden büyük farklılıklar arz eden Üçüncü Dünya Ülkelerini görmezden gelmişlerdir (Ryan, 2009: 24-25). Ana akım uluslararası ilişkiler teorilerinin görmezden geldiği bu ülkelerin güvenlik sorunlarını analiz etmek için kapsamlı bir

teorik literatür oluşturma çabaları “zayıf devlet” (weak state) ve “rejim güvenliği” (regime security) kavramlarını ortaya çıkarmıştır.

Devletin gücünü sadece askeri kapasiteden ibaret saymayıp gücün sosyopolitik unsurlarına da dikkat çeken zayıf devlet kavramını literatürde ilk kez kullanan Barry Buzan’a göre devleti meydana getiren bileşenler: devletin fiziksel tabanı (physical base of state), devletin kurumsal ifadesi (institutional expression) ve devlet düşüncesidir (idea of state) (Buzan, 1991: 40). Buzan, fiziksel tabanı nüfus, coğrafi sınırlar, doğal ve suni kaynaklar (endüstriyel kapasite) (Buzan, 1991: 90-91), kurumsal ifadeyi devletin yasama, yürütme, yargı ve idare gibi tüm hükümet mekanizmaları ve süreçleri (Buzan, 1991: 82-83), devlet düşüncesini ise devletin fiziksel tabanı ile devlet kurumlarını bir arada tutan ulus fikri, örgütleyici ideoloji ve devletin siyasi meşruiyeti anlamında kullanmaktadır (Buzan, 1991: 70). Bu üç bileşene göre devletleri kategorize eden Buzan, devlet düşüncesi ile kurumların zayıf olduğu durumlarda “zayıf devletler” ile karşı karşıya olduğumuzu belirtir (Buzan, 199: 97-102).

Devlet gücünü despotik ve altyapısal olarak ikiye ayıran Michael Mann ise devletin despotik gücünü toplumla müzakereye dayanmadan, yönetilenler üzerinde uyguladığı güç, altyapısal gücünü birtakım meşruiyet araçları sayesinde toplumun içine nüfuz ederek uyguladığı güç olarak tanımlar (Mann, 1988: 5). Devletin gücünün asıl kaynağının altyapısal gücü olduğunu kabul eden yazarlar, bu gücün üç boyutu olduğunu belirtmişlerdir (Weiss, Hobson, 1999: 18-19);

- Nüfuz etme / içine işleme: Devletin toplumsal kesimlere ulaşma, halkla doğrudan ilişki geliştirme kabiliyetini ifade etmektedir.

- Çekme / elde etme: Devletin ülkedeki fiziksel kaynakları (vergi toplama, askere alma, doğal kaynaklara erişme) şiddet ve zorlamaya başvurmaksızın elde etme gücünü ifade etmektedir.

- Uzlaşma / müzakere etme: Devletin toplum desteğini sağlayabilmek için sivil toplum ve devlet dışı aktörlerle işbirliği yapabilme, onları harekete geçirebilme gücüdür.

Nüfuz etme, kaynakları çekme ve müzakere etme yetenekleri düşük olan devletler, literatürde “zayıf devlet” olarak tasnif edilmiştir.

Devletlerin güvenlik sorunları ile gelişmişlik düzeyleri arasında bağlantı kuran Üçüncü Dünya Güvenlik Çalışmalarına dahil olan yazarlar zayıf devletlerin modern Batılı devletten farklı güvenlik sorunları ile karşı karşıya olduklarına savunmuşlar, bu devletlerin içeriden ve dışarıdan kaynaklanan güvenlik sorunsalını ifade etmek için “ulusal güvenlik”, “devlet güvenliği” kavramları yerine “rejim güvenliği” kavramını literatüre dâhil etmişlerdir. Rejim güvenliği ile kastedilen, bir ülkede iktidarı elinde tutan seçkinler koalisyonunun (rejimin) içeriden ve dışarıdan iktidarlarına yönelik meydan okumalara karşı siyasal meşruiyetlerini sağlamak, fiziksel varlıklarını ve çıkarlarını korumak için takip ettikleri politikadır (Jackson, 2007: 166; Ryan, 2009: 12-14). Zayıf devletlerdeki rejimlerin yönetimde kalma arzusu o kadar güçlüdür ki bazen iktidarlarını sürdürürebilmek için yönettikleri devletin hayati çıkarlarının olduğu alanlarda büyük tavizler verebilirler. Bu yüzden zayıf devletlerde rejimin güvenliği birincil, devletin çıkarları ikincil önemdedir.

İddialı dış politika (assertive) ise, bir aktörün, rakipleri üzerindeki maliyeti geçmişe nazaran daha fazla artırmak için, müttefikleri ve rakipleri ile ilişkilerinde kendi hayati çıkarlarını (core interest) uzlaşmacı ve diplomatik usuller yerine askeri güç kullanmayı da içeren çatışmacı bir yöntem kullanarak elde etmeyi tercih etmesidir (Jerdén, 2014: 48-49; Johnston, 2013: 8-11). Hayati çıkar, bir devletin pazarlık konusu olmayan, uluslararası ilkelere bile riayet etmeden askeri güç kullanmak dâhil katı yöntemler kullanmaktan çekinmeyeceği alanlar için kullanılan bir kavramdır (Johnston, 2013: 17-18). Chen, Pu ve Johnston (Chen, Pu, Johnston, 2014: 177) iddialı dış politikanın üç türünü tanımlamışlardır;

- Saldırmacı iddialılık (offensive assertiveness); bir aktörün herhangi bir provokasyon olmaksızın başka bir aktör nezdindeki çıkarlarını genişletmek için güç kullanması, statükoyu değiştirmeye dönük dış politika takip etmesidir.

- Savunmacı iddialılık (defensive assertiveness); bir aktörün statükoyu değiştirmeyi hedeflemeksizin çıkarlarını savunmak ve genişletmek için takip ettiği aktif dış politikadır.

- Yapıcı iddialılık (constructive assertiveness); bir aktörün bölgesel ya da küresel bir sorunun çözümünde diğer aktörlerle işbirliğini genişleterek sorunun çözümünde kendi liderliğinde işbirliğini ön plana çıkarmasıdır.

Kleine (Kleine, 2013) bu tanıma reaktif iddialı (reactive assertive) dış politika kavramını eklemiştir. Reaktif iddialılık Kleine tarafından; bir aktörün başka aktörler tarafından sergilenen provokasyonları kendi çıkarlarını genişletmek için bir fırsat olarak kullanması olarak tanımlanmıştır. Reaktif iddialı dış politika izleyen bir devlet, başka aktörler tarafından sergilenen provakatif eylemlerin yol açtığı sorunları uzlaşmacı bir diplomatik yöntemle çözme seçeneğine sahip olmasına rağmen gerginlikleri sürekli tırmandırmayı seçerek bu provokasyonları, çıkarlarını genişletmek için bir fırsata çevirmeye çalışır (Friedberg, 2014, 136; Kleine, 2013).

İbn Suud rejiminin yapısı, geleneksel dış politika öncelikleri ve araçları

Tarihsel olarak, Suudi Arabistan'ı yöneten İbni Suud ailesi için en temel güvenlik ve dış politika önceliği; rejim güvenliği olmuştur. Suudi dış ve güvenlik politikası bu temel önceliğe göre biçimlenmekte, bu önceliğe yönelik tehdidin büyüklüğü, aciliyeti ve ciddiyeti İbni Suud rejiminin dış ve güvenlik politikasında beklenmedik agresif tutumlara sebep olmaktadır.

Rejim güvenliği, İbniSuud ailesinin Suudi Arabistan devletindeki hükümranlık hakkını ifade eder ve -devletin zayıf ve kırılğan içyapısından ötürü- Suudi kraliyet ailesi için en temel hedefdir, hatta kraliyet ailesi çoğu durumda, iç güvenlik tehditlerini ulusal sınırların ötesine geçenlerden daha önemli olarak görmektedir(Kechichian, 2001: 91; Ryan, 2009: 12-27). Suudi rejim güvenliğinin temel unsurları şunlardır: rejimin içerideki siyasal meşruiyeti, toprak bütünlüğü ve bölgesel güvenlik.

İbni Suud rejiminin ülke içindeki siyasal meşruiyeti, parçalanmış Suudi toplumsal yapısı ile Vehhabi dinsel milliyetçiliğine dayanır. Suudi Arabistan'da, bireylerin kimliğini tayin eden ulusal özellikler değil, kan bağına dayalı kabile ilişkisidir. Bu yüzden Suudi Arabistan'da devlet bizzat toplumla ilişkiye girip müzakere etmek yerine, bireylerin

aidiyet duyduğu ulus altı toplumsal grupların (kabileler) devletle bağlarını sağlayan bir ara tabaka veya yapıyla ilişki kurmayı tercih etmektedir. Bireyler, devletin ve yöneticilerin egemenliğine değil, öncelikle kendi kabilelerine sadakat ve aidiyet hissetmektedirler (Efegil, 2013: 106). Sistemin basitçe devletten kabile şeyhlerine, kabile şeyhlerinden bireylere akan himaye/rant üzerine inşa edilmiş olması, bu yapıyı tahkim eden en önemli unsurdur. Kabile ve kan bağına dayanan kimlik ve aidiyetlerin bir ulus fikri altında eritememesi Suudi toplumunun ayrılmış bir yapıda olmasının en önemli sebebidir. Rejimin istikrarı için en uygun iç koşul, parçalanmış Suudi toplumsal yapısıdır ve rejim bu ayrışmaları tahkim ederek istikrarı sağlayabilmektedir. (Gause, 2014: 5-9; Yesilyurt, 2013: 69). Toplumun işte bu ayrışmış/ayrıştırmış yapısı, devletin toplumun içine nüfuz etme ve toplumla müzakere etme kabiliyetini zayıflatmıştır.

İbni Suud rejiminin siyasi meşruiyetini sağlamak için dayandığı diğer önemli bir güç merkezi de ülkenin resmi ideolojisi olan Vehhabi İslam yorumudur. Vehhabizmin kurucusu Muhammed bin Abdulvehhab ile İbni Suud arasında yaklaşık üç asırdır değişmeden kalan anlaşma gereğince, İbni Suud ve soyu politik yapıyı kontrol ederken Abdulvehhab ve soyu (El-Şeyh ailesi) dini yapıyı kontrol etmektedir. El-Şeyh ailesinin dini ve politik gücü, yöneticilere itaat doktrini sayesinde İbni Suud rejimine meşruiyet kazandırmasından kaynaklanır. Bu doktrin, egemen guruba sadakati dinsel bir çerçevede tanımlar ve belirli sınırlı durumlar hariç, hükümdarın otoritesine meydan okumayı yasaklayan bir teolojik ilkeye dayanır (Al-Rasheed, 2015: 16-18).

Toplumda güçlü bir devlet düşüncesinin yokluğu (ulus fikri), yönetici elitin toplumla demokratik müzakere ve uzlaşma kabiliyetinin eksikliği, ülkede var olan kurumların meşruiyet sorunlarına karşın rejimin halka karşı zorlayıcı güç uygulama kabiliyeti Suudi Arabistan'ı zayıf devlet kategorisinde değerlendirmemizi gerektiren koşulları sağlamaktadır. Dolayısıyla bu durum Suudi Arabistan'da, -Üçüncü Dünya Güvenlik Okulunun varsayımlarına uygun olarak- rejim güvenliğinin öncelikli bir politika olarak kabul edilmesine yol açmaktadır.

Rejim güvenliğinin diğer bir unsuru olan toprak bütünlüğüne dair endişe Suudi dış ve güvenlik politikasının sabit bir unsurudur. Çünkü 1932 yılındaki kuruluşundan bu yana tüm etnik ve dinsel kimlikleri bir ulus fikri altında eritmede başarısız olduğu için Suudi Arabistan, temelleri kültürel ve coğrafi aktif fay hatları üzerine inşa edilmiş bir devlettir (Bradley, 2015: 67). Ülkeyi yöneten seçkinlerin (İbni Suud hanedanı ve El-Şeyh ailesi) hep Orta Arabistan (Necd) kökenli aileler arasından çıkması, Hicaz ve Doğu Vilayeti kökenlilerin devlet yönetiminden dışlanması, bu bölgelerinin devletle gönülsüz birlikteliğini derinleştirmekte ve ülkede toprak bütünlüğüne dair endişeyi önemli bir rejim güvenliği sorununa dönüştürmektedir (Metz, 1993: 155).

Hicaz bölgesinin İbni Suud rejimi açısından önemi İslam'ın doğduğu Mekke Medine gibi kutsal yerleri ihtiva ediyor olmasından kaynaklanır. Rejim kutsal mekanların bakım onarımı ve her yıl hac ve umre ibadeti için gelen milyonlarca Müslüman'a ev sahipliği yapmayı etkili bir şekilde kullanarak içeride dinsel bir meşruiyet, dışarıda ise Müslüman dünyanın saygınlığını kazanmaktadır. Bölgenin İbni Suud tarafından 1924 yılında silah zoruyla alınması ve ülke tarihi boyunca bölgede İbni Suud'un resmi din yorumu olan Vehhabiliğin benimsenmemesi Hicaz bölgesinin İbn Suud rejimi ile gönülsüz birlikteliğinin en önemli sebepleridir. Bu gönülsüz birlikteliğin en önemli kanıtı da bölgeden İbn Suud rejimine karşı periyodik olarak çıkan isyanlardır (Bardley, 2015: 56, 66).

Doğu Vilayetinın İbn Suud rejiminin güvenliği açısından önemi, barındırdığı zengin petrol yatakları ile alakalıdır². Ülkede toplam nüfusa oranı %10-15 olduğu tahmin edilen Şiilerin önemli bir kısmı Doğu Vilayetinde³ yaşamaktadır. Doğu Vilayeti nüfusunun yaklaşık %55'ini

- 2 Ülke gelirlerinin %90 oranında petrole olan bağımlılığı petrol gelirlerinin sürekliliğini rejimin istikrarı için hayati kılmaktadır.
- 3 Doğu Vilayeti sadece ülkenin değil dünyanın en büyük petrol sahalarını ihtiva etmektedir. Örneğin Cevher petrol sahası 70 milyar varillik rezervi ile dünyanın en büyük kıyı petrol sahası olup günlük 5 milyon varillik bir üretim kapasitesine sahiptir. Benzer şekilde Safaniya petrol sahası 1.5, Kureş petrol sahası 1.2 milyon varil günlük üretim kapasitesine sahiptir. Suudi Arabistan'ın günlük petrol üretiminin ortalama 10 milyon varil olduğu göz önüne alındığında Doğu Vilayetinın tek başına ülke petrol endüstrisinin önemli bir bölümünü teşkil ettiği anlaşılacaktır (Nuruzzaman, 2016).

oluşturan Şiiler, Katif, Sihat ve Tarout gibi petrol endüstrisinin kalbi konumundaki şehirlerin nüfusunun %100'ünü oluşturmaktadır. Sosyal, ekonomik ve dinsel özgürlükler bakımından ayrımcılığa maruz kalan Şiiler, 1950 yılından beri çok sayıda rejim karşıtı grev, gösteri ve isyan girişimine katılmışlardır(Bardley, 2015:78). Şiilerin Suudi Arabistan'dan ayrılarak doğuda bağımsız bir devlet kurma hayalleri rejimi endişelendiren en önemli hususlardan biridir (Steinberg, 2014: 11).

Suudi bölgesel güvenlik vizyonunun üç temel unsuru bulunmaktadır:Yemen ve küçük Körfez Şeyhlikleri üzerinde hegemon olmak, Ortadoğu politikasında hegemon bir gücün çıkışını engellemek, bölgede sıcak çatışmalara ve Arap politikasının radikalleşmesine engel olmak.

İbni Suud rejiminin Basra Körfezi bölgesine yönelik dış politikası Körfez şeyhliklerinin otonom yapısının herhangi bir bölgesel güç (İran, Irak) tarafından zedelenmesine müsaade etmemek şeklinde gelişmiştir. İbni Suud rejimi Körfez bölgesini kendi nüfuz alanı olarak görmekte ve bu nüfuzunu kırmaya dönük herhangi bir tehdide sert bir şekilde karşılık vermektedir (Partrick 2011:3-6).Çünkü Körfez,dünyanın en zengin enerji kaynaklarına sahiptir, Suudi Arabistan'ın en önemli petrol yatakları Körfez sahil şeridinde bulunmakta ve aynı zamanda Körfez bölgesi Suudi petrolünün uluslararası piyasalara nakil güzergahı konumundadır. Körfez'de Bahreyn'in İbn Suud rejiminin güvenliği açısından özel bir önemi bulunmaktadır. Yoğun Şii nüfusuna rağmen Sünni el-Halife rejimi tarafından yönetilen Bahreyn tarihsel olarak Suudi Arabistan ile yakın ilişkiler geliştirmiştir. İran'ın ülkedeki Şii nüfus üzerindeki etkisi, Bahreyn toprakları üzerindeki hak iddiası, Bahreyn'in Basra Körfezi'nde işgal ettiği jeopolitik pozisyon ve Suudi Arabistan'ın memnuniyetsiz Şii nüfusunun yoğun olarak yaşadığı petrol zengini Doğu Vilayetine olan yakınlığı,Bahreyn'İbni Suud rejiminin güvenliği açısından önemli kılmaktadır (Gause, 2014: 17-19; Terrill, 2011).

Yemen'e dönük Suudi politikası,Yemen'izayıf ve bölünmüş tutmaktır. Yemen'inSuudi güneyi boyunca uzanan sorunlu sınırları, Kızıldeniz ve Hint Okyanusundaki stratejik konumu, hızla artan dinamik nüfus

yapısı Yemen'in güçlenmesini ya da güçlü bir bölgesel rakip tarafından himaye edilmesini⁴İbn Suud rejimi açısından ciddi bir tehdit kaynağına dönüştürebilme potansiyeline sahiptir. Suudilerin tüm servetleri Hürmüz Boğazından geçen petrole bağlı olduğundan son yıllarda petrol taşıma güzergâhını Kızıldeniz'e doğru yönlendirmeleri⁵Kızıldeniz'i ülke güvenliği için önemli bir güzergâh haline getirmiştir (Gause, 2011: 175; Quandt, 2010. 16).

Suudi bölgesel güvenlik vizyonunun ikinci unsuru, bölgede hegemon bir gücün çıkışını engellemektir. Ortadoğu bölgesinde bölgesel bir hegemonya kurarak statükoyu kendi lehine -İbn Suud rejimi aleyhine- değiştirme imkân, kabiliyet ve arzusuna sahip üç önemli aktör; 1952-1967 döneminde Nasır yönetimindeki Mısır, 1990-2003 döneminde Saddam yönetimindeki Irak ve 1979'dan bugüne İran olmuştur.

1952 yılında Hür Subaylar darbesi ile Mısır'da iktidarı devralan Nasır, 1956 yılında Süveyş Kanalını millileştirerek İngiltere'ye meydan okumasına rağmen bu süreçte İngiltere, Fransa ve İsrail tarafından Mısır'a yönelik gerçekleştirilen saldırılar karşısında hezimete uğramayarak büyük bir zafer kazanmış, böylece Arap dünyasının tartışmasız lideri olmuştur. Bu zaferin de verdiği güvenle Nasır bölgedekimonarşilere savaş açmış, gerici dediği bu rejimlerin yıkılarak yerlerine cumhuriyet rejimleri kurulmasını ve Arap Birliği idealini güçlü bir şekilde desteklemiştir. Nasır'ın devrim çağrıları bölgede yankılanmış Suriye, Irak, Yemen, Libya gibi ülkelerde monarşiyi ortadan kaldırıp cumhuriyet rejimleri kuran askeri darbeler gerçekleşmiştir. Bu süreçte İbn Suud rejiminin içinden bazı unsurlar bile (ulemadan ve hanedan içersinden) Nasır'ın bu büyüüne kapılmış, S. Arabistan'da monarşiye son

- 4 1962 yılında Nasır'ın Yemen'e asker çıkarması, sonraki yıllarda Sovyetlerin ve Arap Baharı sürecinde İran'ın Yemen'e yerleşme çabaları İbn Suud rejimi tarafından önemli bir tehdit olarak algılanmıştır.
- 5 1980 den itibaren boru hatları ile Kızıldeniz'e ulaştırıla petrol Süveyş Kanalı'ndan gemilerle uluslararası piyasalara taşınmaya başlandı (Quandt, 2010: 16). Hâlihazırda Kızıldeniz'deki Yanbu limanından günlük 3 milyon varil petrol uluslararası piyasalara sevk edilmektedir.

verip cumhuriyet rejimine geçmek için çalışmıştır (Al-Rasheed, 2015: 11).Nasır'ın büyüünden etkilenen askerlerin girişimleri sonucu ortaya çıkan 1955, 1957-59, 1962 ve 1969 yıllarındaki askeri darbe teşebbüsleri ile Suudi güvenlik kuvvetleri, rejim için en önemli tehdit kaynağı haline gelmiştir(Kechichian 2001: 104).Nasır'ın Arap Milliyetçiliği ve anti-emperyalist söylemi ülkenin Doğu Vilayetindeki Şiipetrol işçileri arasında büyük yankı uyandırmış, işçiler 1953-56 yıllarında, İbn Suud rejiminin petrol endüstrisini tahrip edecek kadar büyük grevler başlatmışlardır (Hinnebusch, 2003: 28).

Nasır'ın İbni Suud rejimine yönelik tehditleri ideolojik propaganda ile sınırlı kalmamıştır. Nasır,Suriye ile 1958 yılında Birleşik Arap Cumhuriyeti'ni kurarak bölgedeki siyasi haritayı değiştirmiş, Yemen'de 1962 yılında gerçekleşen devrim sonrası Yemen'e Mısır askerleri konuşlandırarak Suudi muhalifi cumhuriyetçi rejimi,askeri olarak desteklemiş, zaman zaman Mısır Hava Kuvvetleri güneydeki Suudi köylerini bombalayarak İbn Suud rejimini tehdit etmiştir⁶ (Ryan, 2012: 28-31; Vasiliev, 2013: 743).Tüm bu tehditlere rağmen İbn Suud rejimi Nasır karşısında askeri bir kampanya başlatmak yerine ABD ile ilişkileri sıkılaştırarak Eisenhower Doktrinin⁷ sağladığı güvenlik garantisine yaslanmıştır. 1962 yılında Zizan'da bir ABD hava üssü kurulmasını sağlamış, ABD ve İngiltere savunma endüstrilerine çok yüklü silah siparişleri vererek büyük bir silahlanma programı başlatmıştır(Pollack, 2002: 80).

1979 İran Devrimi sonrası devrim ihracı politikası benimseyen ve revizyonist niyetlerini açıkça söylemekten kaçınmayan İran,İbn Suud rejimi için, bölgesel güçlerden kaynaklı ikinci ve en uzun süreli tehdit olmuştur. Humeyni yönetimindeki İran -Nasır'ın yaptığı gibi- bölgedeki gerici monarşilerin yıkılması yerlerine İslam cumhuriyetleri kurulması

6 Hatta bu dönemde Nasır güneydeki Suudi eyaletleri olan Necran ve Zizan'ın Mısır kuvvetleri tarafından işgal edileceği tehdidini bile savurmuştur (Vasiliev, 2013: 773).

7 Başkan Eisenhower 5 Ocak 1957 tarihinde ABD Kongresine gönderdiği mesajda uluslararası komünizmin silahlı saldırganlığına karşı bölgedeki müttefiklerinin siyasi bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü korumak için bu ülkelere her türlü yardımın sağlanacağını, şayet bu yardımlar yeterli gelmezse ABD silahlı kuvvetlerinin bu ülkeleri korumak için devreye sokulacağını bildirmiştir (Bronson, 2008: 73).

yönünde tüm bölge genelinde yaygın bir propaganda faaliyeti başlatmıştır. Bu propagandalar kısa sürede etkisini göstermiş, Suudi Doğu Vilayeti ve Bahreyn’de rejim karşıtı isyanlar çıkmıştır. Bu süreçte İbn Suud rejimi Carter Doktrininin⁸ sağladığı güvenlik şemsiyesine sığınmış, ABD silah endüstrisine büyük çaplı silah siparişleri vermiş ve Körfez ülkeleri arasında (savunma değil) kültürel işbirliğini önceleyen Körfez İşbirliği Teşkilatının kurulmasına öncülük etmiştir (Terrill, 2011: 20). 1980 yılında başlayan İran-İrak Savaşı boyunca İbn Suud rejimi İran karşısında Irak’ı desteklemiş, Suudi ekonomik kaynakları⁹ savaş boyunca Saddam yönetimine doğru akmıştır (Wynbrandt, 2010: 245).

İbn Suud rejimi için bölgesel güçlerden kaynaklı için üçüncü tehdit 1990 yılında Saddam’ın Kuveyt’i işgal etmesiyle ortaya çıkmıştır. Saddam bu hareketiyle Körfez bölgesindeki küçük Şeyhliklerin otonomilerini zedeleyerek, bölgesel bir hegemonya peşinden koşarak ve Suudi sınırlarına askeri yığınak yaparak İbn Suud rejimi açısından ciddi bir tehdit teşkil etmiştir. İbn Suud rejiminin bu işgal girişimini kabullenmesi Irak’ı petrol piyasasının en önemli aktörü yapabileceği gibi Körfez bölgesinde Suudi nüfuzunu ortadan kaldıracak bir güce de kavuşturabilirdi (Bradley, 2015: 82). Bu süreçte İbn Suud rejimi Saddam karşısında kendi askeri kuvvetlerini kullanmak yerine ABD güvenlik garantilerine yaslanmış, I. Körfez Savaşı sırasında bölgeye askeri yığınak yapan ABD, Saddam’ın bölgesel hegemonya planlarını bozmuş ve İbn Suud rejimini olası bir Saddam saldırısına karşı korumuştur (Bronson, 2008: 199).

İbn Suud rejiminin bölgesel güvenlik vizyonunun son unsuru Ortadoğu bölgesindeki sıcak çatışmaları, sıcak çatışmaların Arap politikasını radikalleştirmesi ve tüm bölgeye yayılma ihtimali sebebiyle, kendi rejimi için ciddi bir tehdit olarak algılamasıdır. Rejimin bölgedeki sıcak

- 8 1980 yılında ABD Başkanı Carter 1980 yılında Temsilciler Meclisi ve ABD Senatosu’nda yaptığı konuşmada Basra Körfezini ABD yönetiminin hayati çıkar alanı olarak tanımlamış, herhangi bir gücün Körfez bölgesini kontrol etmeye dönük girişiminin askeri güç dâhil her türlü imkânlar kullanılarak püskürtüleceğini belirtmiştir (Stork, 1980: 3-5).
- 9 1988 yılında savaş sona erdiğinde İbn Suud rejiminin Irak’a yönelik ekonomik yardımı 25 milyar doları geçmişti (Wynbrandt, 2010: 245).

çatışmalardan bu denli rahatsız olmasının en önemli sebeplerinden biri, ülkeyi içeriden ve dışarıdan kaynaklı tehditlere karşı savunacak caydırıcı bir askeri kapasiteye sahip olmamasıdır. Çünkü bölge genelinde Arap politikasının radikalleşmesi, Suudi iç politikasında sert dalgalanmalara yol açabilmektedir. Örneğin 1980 yılındaki İran-İrak Savaşı, 2006 yılındaki Hizbullah-İsrail çatışması, Doğu Vilayetindeki Şiiler arasında çok büyük gösterilere yol açmıştır. Yine 2007 yılındaki İsrail'in Gazze saldırısı da Sünni vatandaşlar arasında rejime yönelik memnuniyetsizliğe neden olmuştur. 2011 yılında Bahreyn'de Sokak hareketleri başladığı zaman Doğu Vilayetindeki Şiiler, Bahreyn'deki Şiiler ile dayanışma grevleri/gösterileri başlatmışlardır (Ménoret, 2016: 4).

İbni Suud rejimi bölge genelinde oluşan sıcak çatışmaları genellikle para ve kutsal yerlerden kaynaklanan yumuşak gücünü kullanarak önlemeye çalışmıştır. Lübnan iç savaşına son veren 1989 yılındaki Taif anlaşması, Filistin sorununu çözmeye dönük 1981 yılındaki Fahd Planı ve 2002 yılındaki Abdullah Planı, 2007 yılında Filistinli taraflar (Hamas, el-Fetih) arasında Mekke'de imzalanan ve Filistin Birlik Hükümeti kurulmasını öngören anlaşma İbn Suud rejiminin para ve yumuşak gücünü kullanarak sıcak çatışmaları etkisizleştirme girişimlerinden bazılarıdır (Brown, 2003: 229-30; Kamrava, 2013: 8-10; Kostiner, 2007). Çatışan taraflar arasındaki bu arabuluculuk faaliyetleri, İbn Suud rejimine Arap ve Müslümanların iyiliği için uğraşan bir lider imajı kazandırmış ve rejimin güvenliğini artırmıştır. Rejim bu arabuluculuk faaliyetleriyle içeriden ve dışarıdan güvenliğine yönelik potansiyel tehditleri asgariye indirmeyi, bölgedeki revizyonist emellere sahip güçlerin nüfuzunu sınırlamaya çalışmıştır (Kamrava, 2013: 12; Kostiner, 2007).

Geleneksel olarak, İbni Suud rejimi, riskleri çeşitlendirerek, rakipleri ile askeri çatışmalardan kaçınarak, diplomasi ve parasal gücünü kullanarak "sahnenin arkasından" hareket etmeyi dış politika yöntemi olarak belirlemiştir (Echague, 2014: 8-15; Guzansky, 2011; Steinberg, 2014: 9-15). Güçlü düşmanlarla karşılaştığında çatışmadan kaçınarak para ve arabuluculuk faaliyetleri ile nüfuzunu korumayı tercih etmiştir (Guzansky, 2011). İbni Suud rejimi, ekonomik açıdan bir süper güç

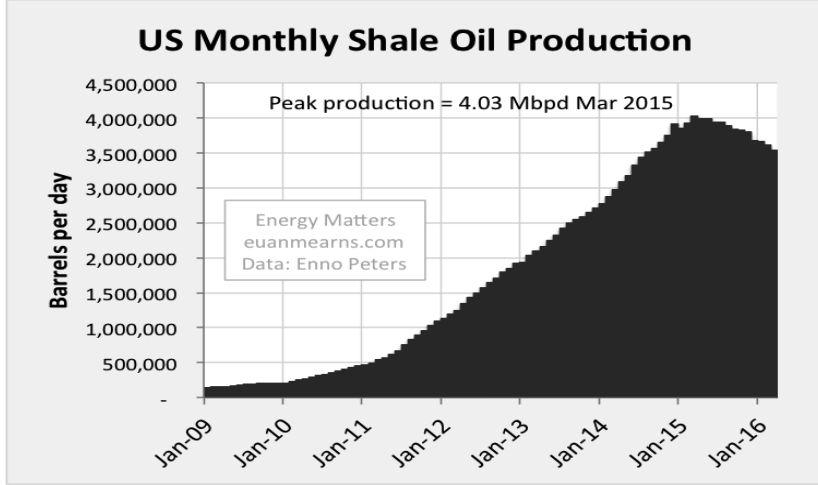
olmasına rağmen, Ortadoğu bölgesinde hegemon olmak için gereken nüfus yapısına, askeri kabiliyetlere, ideolojik cazibeye sahip olamadığından bölgede bir hegemonya kuramamıştır. Aynı zamanda bünyesinde taşıdığı zayıflıklar sebebiyle kendi liderliğinde olsa dahi, içinde eriyeceği endişesiyle, bir hegemonya blokunun içinde yer almaktan kaçınmış, sahip olduğu kaynakları kullanarak bölgede kendisi için tehdit oluşturacak hegemonik bir bloğun oluşmasını engellemeyi başarmıştır (Gause, 2011; Nonneman, 2005: 331-33).

Arap Baharı sürecinin Suudi Arabistan açısından ortaya çıkardığı tehditler ve fırsatlar

Arap Baharı sürecinde bölge genelinde yaşanan birtakım gelişmeler Suudi dış politika öncelikleri açısından önemli tehditler ve fırsatlar yaratmıştır. Söz konusu riskleri bertaraf etmek ve fırsat alanlarından yeterince istifade edebilmek için ülkenin dış politikası bu süreçte yeniden formüle edilmiştir. İbn Suud rejiminin güvenliği açısından ortaya çıkan tehditler; ABD ile ilişkilerin bozulması ve bölgede Suudi yanlısı rejimlerin zayıflaması/yıkılmasıyla oluşan güç boşluklarını rakiplerin doldurma girişimidir. Rejim açısından ortaya çıkan fırsatlar ise; uzun süre yüksek seyreden petrol fiyatlarının ve Arap Baharı sürecinde yaşanan birtakım gelişmelerin rejimin gücünde yarattığı nispi artış ile çevrede Suudi nüfuzunun genişleyebileceği güç boşluklarının oluşmasıdır.

Suudi güvenliği açısından ortaya çıkan en önemli tehdit, ülkenin uzun yıllardır rejim güvenliğini ve toprak bütünlüğünü garanti eden ABD ile ilişkilerin bozulmasıdır. ABD-Suudi ilişkilerinin bozulmasının üç temel sebebi bulunmaktadır; birincisi kaya gazı devrimi ile ABD bölge petrolüne bağımlılıktan kurutulmuş¹⁰, asırlık “petrol karşılığı güvenlik” zımni anlaşması son bulmuş ve İbni Suud rejiminin ABD için değeri azalmıştır (Bahgat 2014; Blackwill, 2014).

10 ABD artık bir enerji süper gücü haline gelmiştir. 2013 yılında petrol ve doğalgaz üretiminde Rusya'yı geçmiş, 2015 yılında ise S. Arabistan'dan daha fazla üreterek (yaklaşık 10 milyon varil/gün) hâlihazırda en çok petrol ve gaz üreten ülke konumuna yükselmiştir (Blackwill, 2014: 1-2; Westphal ve diğ., 2014).

Şekil: ABD Kaya Gazı Üretimi (2009-2016)¹¹

İkincisi 2011 yılında geliştirilen “Pivot Asya” doktrini ile ABD dış ve güvenlik politikasının odağı Ortadoğu’dan Asya-Pasifik’e çevrilmiştir (Clinton, 2011; Huafei, 2013). Obama yönetiminin geliştirdiği bu stratejinin en önemli sebebi hiç şüphesiz hızla büyüyen Çin faktörüdür. ABD savunma planlayıcıları Çin’i gelecekte ABD’nin bölgesel ve küresel çıkarlarına potansiyel bir tehdit olarak tanımlamışlardır (Stuart, 2016: 17). Bu tanımlamada Çin’in genişleyen askeri imkân ve kabiliyetleri ile hızla büyüyen ekonomisi etkili olmuştur.

Son olarak Mısır, Bahreyn gibi Batı yanlısı geleneksel müttefikleri sokak hareketleri ile sarsılırken ABD, bölgedeki müttefiklerini koruma konusunda isteksiz davranmış hatta Arap Baharı sürecinde ortaya çıkan sokak hareketlerini demokrasi talebi olarak yorumlayarak geleneksel Suudi önceliklerinden belirgin bir farklılaşma sergilemiştir. Gerek İran nükleer müzakereleri sırasında ABD’nin aldığı tutum gerekse de İbni Suud rejiminin en yakın müttefikleri devrilirken sergilediği kayıtsızlık, İbni Suud rejimini bir gün kendi rejimine yönelik ciddi bir tehdit karşısında ABD’ye güvenip güvenmeyeceği konusunda tereddüde sevk etmiştir (Westphal ve diğ. 2014).

11 <http://euanmearns.com/us-shale-oil-production-laid-bare/>. web adresinden 10.01.2018 tarihinde alınmıştır.

Suudi güvenliği açısından ikinci bir tehdit kaynağı bölgedeki geleneksel rakibi İran'ın, Irak işgali ve Arap Baharı sürecinin bölgede yarattığı kargaşa ve güç boşluğu ortamından da yararlanarak bölge genelinde etkili bir güç olarak ortaya çıkması, bölgedeki savaş ve barış kararlarını etkileyebilecek bir etkinliğe kavuşmasıdır (Al-Tamamy, 2012: 145-48). Arap Baharı ile birlikte Tunus ve Mısır'daki laik, Batı yanlısı ve Suudi müttefiki rejimlerinin hızla düşmesi, İran'ın Arap Baharı'nın zayıflatığı Suriye ve Yemen'de etkili olmaya başlaması Tahran'ın zafer anlayışına katkıda bulunmuştur (Gause, 2014: 18-19). Irak işgali ve Arap Baharı sonrası bölgenin üç önemli devletinin (Mısır, Irak, Suriye) içine düştüğü istikrarsızlığın bölgede oluşturduğu güç boşluğunu İran'ın doldurma çabaları İbni Suud rejiminde çevrenme hissini (Şii Hilali) uyandırmıştır.

Suudi güvenliği açısından bölgesel güçlerden kaynaklanan diğer önemli bir tehdit Katar, Türkiye ve İhvan (Müslüman Kardeşler) yönetimindeki Mısır'ın ittifakıyla şekillenecek alternatif Sünni bir eksenin-¹²Suudi Arabistan'ı bölge politikalarında marjinalleştirme ihtimalidir (Steinberg, 2014: 20-22).

1928 yılında kurulan ve tüm bölge genelinden geniş toplumsal tabanlı politik hareket olmayı başaran İhvan hareketi, 1950'li yıllardan itibaren Mısır kökenli öğretmen ve akademisyenler tarafından Suudi Arabistan'a taşınmış ve Suudi vatandaşlar arasında oldukça popüler olmuş, içeride rejim için en ciddi muhalif yapıyı teşkil etmiştir. Örneğin 2005 yılında ülkede ilk defa yapılan yerel seçimleri Riyad, Cidde, Dammam, Mekke, Taif ve Tebuk gibi tüm büyük kentlerde İhvan'ın desteklediği adaylar kazanmıştır (Ménoret 2016: 3). Rejim İhvan'ın bu başarısını tanımamış ve tekrar etmemesi için seçim sistemini değiştirmiştir (Steinberg, 2014: 8-11). İhvan'ın Suudi Arabistan'da bile kendisine oldukça etkili bir zemin bulabildiği ve bölgede Suudi resmi din yorumu

12 Ortadoğu bölgesi Arap Baharı'na kadar Suudi liderliğinde statükocu Vehhabi blok ile İran liderliğinde revizyonist Şii blok olmak üzere iki bloğa ayrılmıştı. Türkiye, Katar ve İhvan yönetimindeki Mısır'ın Arap Baharı sonrası yaklaşması Suudi liderliğindeki Vehhabi statükocu Sünni bloğu ortasından çatlatmış ve alternatif bir demokrasi yanlısı Sünni bloğun oluşumuna zemin hazırlamıştır (Bastaoros, 2015: 36-38)

olan Vehhabizme alternatif bir İslam yorumunu benimsediği göz önüne alındığında Suudi rejim güvenliği ve dış politikası açısından teşkil ettiği tehdidin büyüklüğü anlaşılabilir(Ménoret 2016: 2-5). Arap Baharı sürecinde hem Türkiye hem de Katar'ın tüm bölgede İhvan yanlısı bir politika takip etmesi ve İhvan'ın Mısır, Suriye, Ürdün ve Filistin gibi mücavir alanda artan gücü,İbniSuud rejimi açısından ciddi bir tehdidi gündeme getirmiştir.

Arap Baharı süreci Suudi Arabistan açısından birtakım fırsatları da açığa çıkarmıştır. Bu fırsatlarbölge genelinde oluşan güç boşlukları ve Suudi ulusal gücünün nispi olarak artışıdır.

Öncelikle bölge genelinde Irak işgali ve Arap Baharı'nın yarattığı kargaşa ortamı Irak, Suriye ve Mısır gibi bölgenin önemli devletlerinin ciddi oranda zayıflaması ile sonuçlanmış bu süreçte İbni Suud rejimi, oluşan bu güç boşluklarından istifade ederek bölgedeki etki alanınıgenişletme imkânına kavuşmuştur. Arap Baharı sürecinde Arap dünyasının geleneksel lideri olan Mısır'ın içine düştüğü kargaşa ortamı veYemen'deki devlet sisteminin çökmesi, Kızıldeniz bölgesinde bir güç boşluğuna yol açmıştır. 2003 ABD işgalini takip eden süreçte Irak'ın ulusal gücünde meydana gelen zayıflığa ilaveten Irak'ın İran nüfuzuna düşmesi, Bahreyn'de meydana gelen isyanın geleneksel Suudi müttefiki el-Halife rejimi üzerinde yarattığı derin sarsıntı ise Körfez bölgesinde bir güç boşluğuna yol açmıştır.

İkinci olarak 2000'li yılların ortalarından itibaren hızla artan ve 2014 yılına kadar oldukça yüksek seyreden petrol fiyatları Suudi ulusal gücünde ciddi bir artışa sebep olmuştur. Tarihsel olarak Suudilerin bölgesel ve uluslararası meselelerde etkinliği ile petrol fiyatlarının düzeyi arasında doğrusal bir ilişki bulunmaktadır(Hinnebusch, 2003: 38-40). Artan petrol fiyatları ülkeyi ekonomik bir süper güç haline getirirken İbni Suud rejimi biriken bu petro-dolarları bölge genelinde dış politika aracı olarak kullanarak etkili bir güç haline gelebilmektedir. Artan petrol fiyatlarının ülke ulusal gücünde yarattığı diğer bir artış, pahalı savunma ve sosyal destek harcamaları için sağladığı finansmandır. Öyle ki Arap Baharı'nın bölge genelindeki tüm rejimleri şiddetle sarstığı bir

ortamda İbni Suud rejimi 130 milyar dolarlık bir sosyal destek bütçesi açıklayarak önemli oranda Suudi kamuoyunun memnuniyetini satın almayı başarmıştır(Mason, 2016). Yine Suudiler 2015 yılında 90 milyar dolarlık savunma harcaması ile ABD ve Çin'den sonra dünyada savunmaya en fazla para harcayan üçüncü ülke konumuna yükselmiştir(Erboğa 2016: 16).

Yeni dönemde Suudi dış politikası

Arap Baharı sürecinde İbni Suud rejiminin geleneksel dış politikasının ne kadar uzağında olduğunu ortaya koymak için rejimin Bahreyn ve Yemenmüdahalelerine, Mısır ve Suriye politikasına yakından bakmak gerekir. Yine bu süreçte rejimin ABD dışındaki ülkelerle silah ve savunma anlaşmaları imzalayarak güvenliğini çeşitlendirmeve bölge genelinde güvenlik ağlarına liderlik etme politikasına da yakından bakmamız gerekmektedir.

İbni Suud rejiminin ilk askeri müdahalesi Bahreyn'e yönelik olmuştur. Manama'yı güvenliğinin dış halkası olarak kabul eden İbni Suud rejimi (Pollack 2014: 11-15), Şii isyancıların el-Halife rejimini yıkmaya dönük girişimleri karşısında¹³2011 yılının Mart ayında askeri kuvvetlerini iki ülkeyi birbirine bağlayan Kral Fahd köprüsünden geçirerek el-Halife rejiminin Şii isyanıyla devrilmesine engel olmuştur. Suudi askerleri Bahreyn'deki isyancılarla direkt çatışmaya girmek yerine daha çok kritik kamu binalarının güvenliğini sağlamak üzere konuşlanmışlardır. Dolayısıyla Bahreyn'e dönük Suudi müdahalesi gerçek bir askeri operasyondan ziyade küresel ve bölgesel mesajlar içeren sembolik değerde bir operasyon olarak kalmıştır(Ezz, 2016: 2).

İbni Suud rejiminin, tarihinde ilk defa kendi askerlerini ulusal sınırlarının ötesine geçirerek, Bahreyn'e yaptığı bu müdahale dört önemli mesaj içermektedir. İbni Suud rejimi bu müdahale ile öncelikle kendi

13 Gösterilerin zirveye çıktığı 22 Şubat günü Pearl Roundabout'daki (İnci Meydanı) gösterilere 150 bin kişinin katıldığı tahmin edilmektedir. Bahreyn nüfusunun 1.5 milyon civarında olduğu göz önüne alınırsa bu rakam oldukça büyük bir gösterici kitlesine karşılık gelmektedir (Kinninmont, 2012: 3-4; Terrill, 2011: 20-25).

Doğu Vilayetinde rejim karşısında ayaklanan Şiilere karşı da askeri kuvvet kullanma niyetini belirtmiştir (Bastaoros, 2015: 56-62; Steinberg, 2014: 10-12). İkinci olarak İran'ın bölge güvenliğine yönelik tüm tehditlerine, statükoyu değiştirmeye yönelik tüm girişimlerine askeri seçenekler dâhil olmak üzere topyekûn karşılık verileceğini göstermeye çalışarak İran'a "benim nüfuz alanlarımdan uzak dur" mesajı vermiştir (Dorsey, 2016: 360-65). Üçüncü olarak Bahreyn rejimini güçlendirerek rejimin muhaliflere taviz içeren politik reform yapma zorunluluğunu ortadan kaldırmıştır (Friedman, 2012: 77-79). Son olarak, İran'ın peşine takılma ihtimali olan küçük Körfez Şeyhliklerine, Körfezi kendi nüfuz alanı olarak gördüğünü ve bu nüfuz alanına bölgesel bir rakibin müdahalesinin -bölgedeki Körfez Şeyhliklerinin rızası ile bile olsa- kabul edilemez olduğu mesajını vermiştir. İbn Suud rejimi sembolik de olsa bu müdahale ile Körfezbölgesinde -Irak işgali ve Arap Baharı sürecinde oluşan-güç boşluğunu doldurma konusunda kararlı olduğunu İran'ın bölgedeki statükoyu İbn Suud rejimi aleyhine değiştirme girişimlerine askeri imkanlarla direneceğini ortaya koymuştur.

İbni Suud rejiminin Yemen'e dönük askeri müdahalesi Bahreyn müdahalesinden çok daha geniş kapsamlı bir boyut arz etmektedir. Tarihsel olarak Yemen'deki kabileleri ve siyasal kurumları domine ederek Yemen'i zayıf tutmayı ve Yemen'deki jeopolitik üstünlüğünü korumayı bir ulusal güvenlik meselesi olarak gören İbni Suud rejimini Bahreyn ve Mısır'dan sonra en çok tedirgin eden husus Yemen'in içine düştüğü karmaşa sonrası İran yanlısı Husi isyanıyla Yemen'de Suudi yanlısı rejimin çökmesidir. 2000'li yılların başından itibaren Yemen'in El-Kaide benzeri terör örgütlerinin barındığı bir alan olmaya başlaması zaten İbni Suud rejimi açısından önemli bir güvenlik tehdidi teşkil etmekteydi (Al Faysal 2013). Husilerin Suudi yanlısı Ali Abdullah Salih rejimini devirmesi, bu müdahaleye zemin hazırlayan son gelişme olmuştur.

Yemen'de İran yanlısı Husi isyanını bastırıp ülkede aşınan nüfuzunu tahkim etmek için İbni Suud rejimi bir taraftan Husilere karşı savaşan gurupları desteklerken diğer taraftan, Yemen operasyonuna kara gücü gönderme planları, Pakistan ve Mısır ordusunun Yemen çatışmasına

katılmaya isteksiz olması sebebiyle gerçekleşmeyince (Sial, 2015), Suudi Hava Kuvvetleri tarihinde ilk kez ülke sınırları dışına çıkarak Yemen'deki hedeflere yönelik uzun sürecek bir hava operasyonu başlatmıştır (Kin-ninmont, 2015: 5-6). Havada stratejik üstünlüğü elinde tutmasına rağmen karada yeterince başarılı olamadığı zaman Pakistan, Kolombiya ve Körfez ülkeleri gibi ülkelerden paralı askerler kullanarak karadaki zayıflığını telafi etmeye çalışmıştır (Mason, 2016).

İbni Suud rejiminin dış politikasının yöneldiği diğer bir ülke ise Mısır'dır. Mısır hem Arap nüfusunun merkezini teşkil eden hem de bölgenin entelektüel ve geleneksel düzeyde bir kültür merkezidir. Jeopolitik avantajlarının yansira bölgenin en güçlü ordusuna sahip olması ülkeye Arap siyasetinde merkezi bir önem kazandırmaktadır (Ibish 2016: 8-9). Mısır'ı, "Suudi güvenlik çıkarlarında özel bir yere sahip" güçlü bir müttefik olarak gören, İbni Suud rejimi açısından başka bir önemi de, geleneksel müttefiki olan Mübarek rejiminin İran'ın Levant bölgesindeki (Filistin, Lübnan, Suriye) nüfuzunu sınırlayabilecek kilit bir pozisyonda olmasıdır (Bastaoros, 2015: 36-40; Echague, 2014: 8-12). Bu yüzden Arap Baharı sürecinde Mübarek rejiminin devrilmesi ve İhvan'ın yönetimi devralması İbni Suud rejimi tarafında derin bir endişeye yol açmıştır.

İbni Suud rejimi, Arap Baharı ile Mısır'da kaybettiği nüfuzunu yeniden kazanmak için 2013 yılında ülkenin ilk seçilmiş devlet başkanı Muhammed Mursi'ye karşı yapılan askeri darbeye destek vermiş, darbeci rejime milyarlarca dolarlık kaynak sağlamış ve 2014 yılında İhvan hareketini terör listesine eklemiştir (Westphal ve diğ. 2014). Mısır'da yaşanan askeri darbe sonrası ülkenin ulusal gücünde meydana gelen aşınmayı fırsat bilen İbni Suud rejimi, Kızıldeniz'de yer alan stratejik adaları (Tiran, Sanafir) Mısır'dan devralarak Suudi Arabistan açısından petrol sevkiyatı için önemli bir nokta olan Kızıldeniz'deki jeopolitik üstünlüğünü pekiştirmiştir (Strachan, 2017). Her iki adanın tartışmalı bir şekilde Mısır'dan devralınmasına ilaveten¹⁴ bu adalar üzerinden

14 İbn Suud rejimi, Tiran boğazının girişinde stratejik açıdan önemli olan bu iki adanın aslında S. Arabistan'a ait olduğunu, 1906 yılında imzalanan Osmanlı-İngiltere sınır anlaşması gereğince adaların S. Arabistan'ın bir parçası olarak kabul edildiğini, Kral Faruk'dan beri tüm Mısır hükümetlerinin de bu durumu kabul ettiklerini ancak İbn

Mısır- Suudi Arabistan arasına kara bağlantısı sağlayan bir köprü inşa edeceğinin ilan edilmesi¹⁵ İbni Suud rejiminin Kızıldeniz jeopolitiği üzerindeki gücünün -Mısır'ın gücündeki gerilemeye paralel olarak- tarihte hiç olmadığı kadar arttığını göstermektedir. İbni Suud rejiminin Yemen ve Mısır'a dönük politikası Arap Baharı sürecinde Kızıldeniz bölgesinde oluşan güç boşluğunu doldurarak bölgede jeopolitik üstünlük tesis etmeye yönelik bir girişim olmuştur.

Suriye, Suudi Arabistan ile sınırı olmasa bile hem doğu Akdeniz'deki konumu hem de Lübnan ve Filistin siyasetindeki önemi nedeniyle İran ile İbni Suud rejimi arasındaki rekabetin diğer bir alanı haline gelmiştir (Salloukh, 2013: 38-40). İbni Suud rejimi Arap Baharı süresince İran yanlısı Esat rejiminin devrilmesi için çalışan muhalifleri desteklemiş, Suriye muhalefeti tek çatı altında toplayarak Suriye'de kendine yakın bir yönetimin kurulmasına çalışmıştır (Al-Tamamy, 2012: 145-50; Bastaoros, 2016: 38-42; Echague, 2014: 8-12). ABD yönetiminin Suriye'de askeri varlığını azaltma niyetini beyan etmesi üzerine İbni Suud rejimi uluslararası koalisyonun bir parçası olarak Suriye'ye Suudi askerleri konuşlandırma konusunu ABD yönetimi ile müzakere ettiğini açıklamış, Bahreyn ve Yemen'de olduğu gibi doğrudan müdahale etme niyetini de açıkça dile getirmiştir (Dorsey, 2016: 360-65; Jenkins, 2016: 8). İbn Suud rejiminin ana hedefi Suriye'de kendisine yakın ılımlı bir Sünni hükümet kurulmasını temin ederek Suriye'yi İran'ın etki alanından uzaklaştırmaktır (Steinberg 2015: 22- 25). Eğer Suriye'yi İran etkisinden kurtarmayı başaramaz ise, Suriye iç savaşının İran açısından maliyetini artırarak İran'ı yıpratmak ve İran'ın bir süre Körfez bölgesinden uzaklaşmasını sağlamaktır.

Suud rejiminin 1950 yılında İsrail saldırganlığına karşı daha etkili direnebilmesi için Mısır'a devredildiğini iddia etmiştir (Ibish 2016: 4). Adaların devrini de içeren iki ülkenin Kızıldeniz kıta sahanlığı anlaşması sırasında Mısır'a 25 milyar dolarlık bir ekonomik destek, yatırım ve hibe sözü de verildi. Mısır kamuoyunda, Körfezden gelecek milyar dolarlar karşılığında Abdel Fettah el-Sisi yönetiminin Mısır topraklarını sattığı iddiasıyla uzun süren yönetim karşıtı gösteriler olmuştur <https://tr.sputniknews.com/ortadogu/201604151022189088-misir-suudi-arabistantiran-sanafir-protesto/> (Son erişim 11.03.2017).

- 15 Geçmiş yıllarda da İbn Suud rejimi birkaç defa benzeri bir köprü inşa etme girişiminde bulunmuş ancak bu projeler her defasında Mısır'ın muhalefeti ile karşılaştığı için gerçekleşmemiştir (Galal, 2016).

İbni Suud rejiminin Arap Baharı sürecinin bölgede yarattığı kargaşa karşısında içine düştüğü güvenlik sorunları ile baş edebilmek için ilk kez başvurduğu bir yöntem de güvenlik çeşitlendirmesidir. Geçmiş yıllarda ülke güvenliğini ABD'ye emanet eden rejim son dönemde gerek ABD'den gerekse bölgeden kaynaklı riskleri bertaraf etmek için başta Rusya olmak üzere Çin, Fransa, İngiltere, Hindistan ve Pakistan gibi ülkelerle kapsamlı silah alımı ve savunma anlaşmaları yaparak ABD'ye doğrudan bağımlılığını azaltmaya çalışmıştır (Kinninmont, 2015: 4-8; Sial, 2015). İbni Suud rejiminin bu süreçte tarihinde ilk defa Rusya ile kapsamlı silah anlaşmaları yaparak Rus S-400 hava savunma sistemini ve Çin'den uzun menzilli balistik füzeler satın alması rejimin güvenliğini çeşitlendirme çabaları olarak yorumlanmıştır (Echague, 2014: 8-12; Piesse, 2014; Shapiro 2017).

İbn Suud rejiminin Arap Baharı sürecinde takip ettiği diğer bir politika bölgesel güvenlik ağlarına liderlik etmektir. Bu süreçte üç önemli girişim ön plana çıkmıştır: Körfez Kalkan Gücü, İslam Ordusu ve Arap Gücü (NATO'su).

KİK bünyesinde ortak bir askeri komuta oluşturulmasına dair en önemli adım İbn Suud rejiminin girişimleri ile 2012 yılında Manama'da düzenlenen KİK toplantısında atıldı. Yarımada Kalkan Gücünün kurumsal yapısı ve her ülkenin güce sağlayacağı asker ve ekipmanlar belirlendi. Bu süreçte 40.000 kişilik bir asker sayısına ulaşan Yarımada Kalkan Gücü en sofistikesilah sistemleri ile donatıldı ve askeri kabiliyetlerini artırmak için eğitim programları belirlendi. Kara, hava ve deniz kuvvetlerini kapsayan ortak komuta-kontrol ve istihbarat birimlerinin oluşturulması, füze savunma sistemlerinin Yarımada Kalkan Gücünün emrine verilmesi kararlaştırıldı. KİK'inin 2014 yılı toplantısında Yarımada Kalkan Gücünün, eğitilmiş askeri personel ihtiyacını karşılayabilmek için Mısır, Ürdün ve Fas'ın da gevşek bir askeri ittifak sistemi içerisinde Yarımada Kalkan Gücüne entegre edileceği bir formül üzerinde tartışıldı. Hem asker anlamında hem de finansal bakımdan en büyük katkıyı İbn Suud rejiminin sağladığı Yarımada Kalkan Gücünün merkez katargâhı S. Arabistan'ın Hafr el-Batin bölgesidir ve Yarımada Kalkan

Gücüne Suudi bir subay komuta etmektedir. İbn Suud rejiminin Yarımada Kalkan Gücü içerisindeki konumu ABD'nin NATO'daki konumuna benzemektedir (Alajmi, 2014; Gaub, 2014: 19-25).

İslam Ordusu girişimi ise Muhammed bin Selman'ın 15 Aralık 2015 tarihinde terörle savaşmak için Suudi Arabistan liderliğinde 40'ı aşkın Müslüman devletin katılımı ile İslam Ordusunun kurulduğunu, ittifakın terörizmle ideolojik, ekonomik ve askeri olmak üzere her yöntemi kullanarak mücadele edeceğini açıklamasıyla açığa çıktı (Jenkins 2016, 1). Merkez karargahı Riyad olan ittifak, ittifaka katılan üye devletlerin katkıda bulunacağı 100.000 askerden oluşacak olup sadece İŞİD ile değil tüm terör örgütleri ile mücadele edecektir (Bhattacharjee, 2016: 3-6). Ortadoğu'da artan terör tehdidini ortadan kaldırmak için kurulan İslam ordusuna, Pakistan'ın güçlü desteğini alabilmek için, Pakistan eski genelkurmay başkanı Rahel Şerif 2017 yılının başında başkomutan olarak atanmıştır. İslam Ordusu'nun ilk somut eylemi 2016 yılında S. Arabistan'ın kuzey bölgesinde gerçekleştirdiği "Kuzeyin Gök Gürültüsü" (North Thunder) isimli askeri tatbikatı olmuştur (Gaub, 2016: 3-6).

İbn Suud rejiminin Arap Baharı sürecinde oluşturmaya çalıştığı son askeri ittifak, Arap Birliği çatısı altında bir Arap ordusunun kurulma girişimidir. Birleşik Arap Gücü Mısır Cumhurbaşkanı Sisi'nin fikri olmasına rağmen bölgede yaşanan krizler özellikle Yemen'de süren savaş durumu İbn Suud rejimi açısından böyle bir ittifak sisteminin kurulmasını cazip hale getirdi. 2015 yılındaki Şarm el-Şeyh zirvesinde bu konu zirveye katılan üye ülkeler tarafından müzakereye açıldı. Yapılan müzakereler sonucu Arap ülkelerinin ulusal güvenliğine zarar verecek her türlü girişimin engellenmesi ve teröre karşı savaş için Birleşik Arap Ordusu kurulması konusunda üye ülkeler arasında bir anlaşmaya varıldı. 40.000 askeri personelden oluşacak ve bir Suudi subayın komuta edeceği kuvvetin merkez karargâhının Mısır'da olması kararlaştırıldı. Birleşik Arap Ordusu ile Arap devletlerinin, dışarıdan gelecek saldırılardan ve içeriden rejimlere yönelen tehditlerden koruması hedeflendiği resmi olarak belirtildi(Gaub, 2016: 17-18). Her üç askeri ittifak girişimi de İbn Suud rejiminin katkı ve inisiyatifi ile kurulmuş olupbüyük oranda İbn

Suud rejiminin, rejim güvenliği, toprak bütünlüğü ve bölgesel güvenlik vizyonu ile benzeşen bir vizyonu benimsemiştir.

Bütün bu bölüm boyunca ortaya konulan bulgular göstermektedir ki İbni Suud rejimi yeni dönemde, geleneksel dış politikasının baskın unsuru olan ve arabuluculuk, finansal destek ve yatıştırmaya dayanan yumuşak güç unsurları yerine askeri müdahaleyi de içeren sert güç unsurlarına başvurmayı benimsemiştir. Rejim bu şekilde tarihinde ilk defa kendi askeri unsurları ile ulusal sınırlarının ötesinde devam eden krizlere müdahale ederek kendine olan güvenini de ortaya koymuş, rejim güvenliğine yönelik tehditleri kendi sınırlarının dışında karşılayarak tehditlere kendi imkanları ile karşı koyabileceğini göstermeye çalışmıştır.

Sonuç

Bu çalışmada ilk olarak, İbni Suud rejiminin yapısı zayıf devlet kavramsal çerçevesi içerisinde tanımlanmış, İbni Suud rejiminin öncelikli güvenlik sorununun rejim güvenliği olduğu ortaya konulmuştur. Arap Baharı öncesi dönemde İbni Suud rejiminin, rejim güvenliğini sağlama biçimlerine değinilerek rejimin geleneksel güvenlik ve dış politikasının ana hatları çizilmiştir. İkinci bölümde rejimin gücünde yaşanan nispi artışla birlikte Arap Baharı sürecinde ABD'nin İbni Suud rejimine sağladığı güvenlik garantilerinde ortaya çıkan zayıflamaya ve Arap Baharı'nın Suudi müttefiki rejimleri zayıflatarak İbn Suud rejiminin bölgesel rakiplerinin önünde güç boşlukları açtığına değinilmiştir. Son bölümde ise İbni Suud rejiminin Arap Baharı sürecinin kendi rejimi için yarattığı tehditleri bertaraf etmek ve önüne çıkan fırsatları değerlendirmek için atılan ve iddialı bir dış politika takip ettiği ortaya konulmuştur.

Bu makalede ortaya konulan bulgular, İbni Suud rejiminin Arap Baharı sonrası geleneksel dış politikasından belirgin bir farklılaşmayı açıkça ortaya koymuştur. Rejim, Arap Baharı sonrası süreçte karşı karşıya kaldığı tehditlere Arap Baharı öncesine nazaran çok farklı tepkiler vermiştir. Bu durum rejimin benzer girdilere verdiği farklı tepkilerin en açık ifadesidir. Örneğin rejim, Arap Baharı öncesi dönemde Nasır, Saddam ve Humeyni tarafından tehdit edildiğinde bu tehditlere askeri

bir cevap vermek yerine ABD güvenlik garantilerine yaslanmayı, tehdidin kaynağını yatıştırmayı tercih etmiştir. Bölgede yaşanan iç savaş ve siyasi krizleri de finansal gücünü ve kutsal yerlerden kaynaklanan yumuşak gücünü kullanarak arabuluculukla çözmeye çalışmıştır. 1967 yılında Ortadoğu'nun en önemli güçleri olan Suriye ve Mısır İsrail karşısında yenildiğinde bölgede oluşan güç boşluklarını doldurmak yerine Mısır ve Suriye'nin -kendisine en önemli rakipler olmasına rağmen- güçlerini toparlamaları için önemli oranda mali yardımda bulunmuştur.

İbni Suud rejiminin Arap Baharı sürecinde Müslüman Kardeşler gibi Sünni bir yapılanmaya karşı takındığı sert tavır, rejimin mezhep temelli bir politika takip ettiği genellemesini geçersiz kılmaktadır. Yine rejimin Mısır, Bahreyn ve Yemen'de devrim karşıtı bir politika takip ederken Suriye ve Libya'da mevcut yönetimlerin devrilmesi için sarf ettiği çaba, Suudi politikasının devrim karşıtı olduğu tanımlamasını da boşa çıkarmaktadır. Ortaya konulan bulgular İbni Suud rejiminin, Arap Baharı sürecinde, bölgedekirakip güçleri zayıflatmayı, Suudi yanlısı rejimleri destekleyerek sarsılan statükoyu geri getirmeyi, eğer mümkün olursa da bölgede lider bir ülke olmayı ana dış politika hedefi haline getirdiğini göstermektedir. Rejim bu hedefine ulaşmak için daha önce başvurmadığı birçok yöntemi kullanmaktan geri durmamıştır. Bölgede oluşan güç boşluğunu doldurmak ve rejime yönelik olası tehditleri ulusal sınırların dışında karşılamak için iddialı (assertive) bir dış politika takip etmiş, ulusal sınırları dışında askeri müdahaleler yapmış, ABD dışındaki ülkelerle silah/savunma anlaşmaları yaparak güvenliğini çeşitlendirmiş, bölgede revizyonist güçlere karşı Suudi petro-dolarları ve Mısır, Pakistan gibi güçlü ülkelerin askeri kapasitesi ile ılımlı bir Arap/İslam konsensüsü oluşturmaya çalışmış, Arap Baharı sürecinde bölgesel güçlerden kaynaklı provokasyonları gerekçe olarak kullanarak bölge genelinde çatışmacı bir politikaya yönelmiştir. Bütün bu uygulamalar yeni dönemde Suudi geleneksel dış politikasından radikal bir kopuşun en önemli göstergeleri olmuştur. Arap Baharı'nın yarattığı türbülans sonucu bölgede en önemli Suudi müttefiki rejimlerin (Mısır, Yemen, Bahreyn) geçirdiği ciddi sarsıntı, İran gibi rakip bir gücün bu türbülansttan yararlanarak bölgede etki alanını genişletme çabaları ve Suudi kamuoyunda, başta

Şiiler olmak üzere, rejim karşıtı eğilimlerin güçlenmesi İbni Suud rejiminin dış politikasında meydana gelen bu radikal değişimin en önemli sebepleri olmuştur.

SECURITY AND FOREIGN POLICY IN THE MIDDLE EAST OF THE ARAB SPRING PERIOD: THE CASE OF SAUDI ARABIA

Abstract

The most important priority for Saudi Arabia, which is defined as a “weak state” in terms of its structure and institutions, is regime security. The foreign policy of the country has been reformulated in order to eliminate the threats against the regime and benefit from the opportunities during the Arab Spring period. Three important developments that pose a threat to Saudi Arabia in the Arab Spring period: the disruption of relations with the US, Iran’s attempts to fill power gaps in the region and an attempt by the Sunni axis to marginalize Saudi Arabia from regional policies. Opportunities for Saudi Arabia in this period consist of relative increase of Saudi national power and the possibility of filling the power gaps in the region based on this increase. Basing its foreign policy on soft power elements in the past, Saudi Arabia has been radically separated from this traditional foreign policy in the Arab Spring process. Following an ambitious foreign policy to fill the power gap created by the invasion of Iraq and weakening the Arab Spring by forces in countries as Iraq, Syria and Egypt , S. Arabia also directly intervened in Bahrain and Yemen, diversified its security structure and made arms purchases from countries outside the US, and became a regional leader in its attempt to establish the Arab Army and Islamic NATO.

Keywords: Regime security, Arab Spring, Saudi Arabian foreign policy.

Kaynakça

- Al Faysal, Turki. (2013). *Saudi Arabia's New Foreign Policy Doctrine in the aftermath of the Arab Awakening*, <https://www.belfercenter.org/sites/default/files/files/publication/PrinceTHKSPublicLecture.pdf>. web adresinden 01.11.2018 tarihinde alınmıştır.
- Al Tamamy, Saud Mousaed. (2012). Saudi Arabia and the Arab Spring: Opportunities and challenges of security, *Journal of Arabian Studies*, 2, 143-156.
- Alajmi, Zafer Muhammad. (2014). Gulf Military Cooperation: Tangible Gains or Limited Results? Gulf Cooperation Council's Challenges and Prospects, *AlJazeera Center for Studies*, 47, 47-58.
- Al-Maghafi, Fadhl. (2012). *More than just a boundary dispute: the regional geopolitics of Saudi-Yemeni relations*. SOAS, University of London: London
- Al-Rasheed, Madawi. (2015). *Is it always good to be King? Saudi regime resilience after the 2011 Arab popular uprisings*. http://eprints.lse.ac.uk/64749/1/Al_Rasheed%20Is%20It%20always%20to%20be%20a%20king%20SaudiResilience.pdf. web adresinden 14.11.2018 tarihinde alınmıştır.
- Bahgat, Gawdat. (2014). The Shale Gas and Oil" Revolution: Strategic Implications for United States Policy in the Middle East, *The Journal of Social, Political, and Economic Studies*, 39, 219-230
- Bastaoros, Youssef Tarek. (2015). *The Saudi reaction to the Arab revolts: the paradoxical Saudi policy towards the Arab Spring*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, The American University, Cairo
- Bhattacharjee, Dhrubajyoti. (2016). *The Saudi Led Islamic Alliance: An Assessment*. ICWA Issue Brief. <https://icwa.in/pdfs/IB/2014/> . The SaudiLedIslamicAllianceIB13052016.pdf. web adresinden 01.11.2018 tarihinde alınmıştır.
- Blackwill, Robert D., and Meghan L. O'Sullivan (2014). America's Energy Edge, *Foreign Affairs*, 93, 21-22.

- Bradley, John R. (2015). *Saudi Arabia exposed: Inside a kingdom in crisis*. Macmillan: London
- Bronson, Rachel. (2008). *Thicker than oil: America's uneasy partnership with Saudi Arabia*. New York: Oxford University Press.
- Brown, L. Carl. (2003). *Diplomacy in the Middle East: The international relations of regional and outside powers*. London: IB Tauris.
- Buzan, Barry (1991), *People, States and Fear: An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era (2nd ed.)*. New York: Harvester Wheatsheaf.
- Chen, Dingding, Xiaoyu Pu, Alastair Iain Johnston. (2014). Debating China's assertiveness, *International Security*, 38, 176-183.
- Clinton, Hillary. (2011). America's Pacific Century, *Foreign Policy*, 56-63.
- Dorsey, James M. (2016). Saudi Arabia and Iran: the Battle for Hegemony That the Kingdom Cannot Win, *Przegląd Strategiczny*, 9, 357-373.
- Echague, A. (2014). Emboldened yet vulnerable: The changing foreign policies of Qatar and Saudi Arabia, *FRIDE Working Paper*, 123.
- Efegil, Ertan. (2013). Suudi Arabistan'ın Dış Politikasını Şekillendiren Faktörler. *Middle Eastern Analysis/Ortadogu Analiz*, 5, 104-113.
- Erboğa, Abdullah. (2016). Bölgesel Dönüşüm Süreci ve Körfez Güvenliği. *Turkish Journal of Middle Eastern Studies*, 3. 9-38.
- Ezz, Moustafa.(2016). After the Arab Spring: The Security, Stability and Geopolitics of Saudi Arabia and the Middle East. *Liberated Arts: a journal for undergraduate research*, 2, 1-18.
- Friedberg, Aaron L. (2014). The sources of Chinese conduct: Explaining Beijing's assertiveness. *The Washington Quarterly*, 37, 133-150.
- Friedman, Brandon (2012). Battle for Bahrain: What one uprising meant for the Gulf states and Iran. *World Affairs*, March/April, 74-84.
- Galal, Rami (2016). Red Sea Bridge Project Resurfaces, *Al-Monitor*. April 19.

- Gaub, Florence. (2016). *An Arab NATO in the Making Middle Eastern Military Cooperation Since 2011*. Carlisle: US Army War College-Strategic Studies Institute Carlisle United States.
- Gause III, F. Gregory. (2015). *Understanding the Gulf States*. <https://democracyjournal.org/magazine/36/understanding-the-gulf-states/>. web adresinden 01.11.2018 tarihinde alınmıştır.
- Gause, F. Gregory. (2011). *Saudi Arabia's Regional Security Strategy*. New York: Syracuse University Press.
- Gause, F. Gregory. (2014). Saudi Arabia in the New Middle East, *Council on Foreign Relations*, 63, 1-45
- Guzansky, Yoel. (2011). Saudi Activism in a Changing Middle East, *Strategic Assessment*, 14, 1-13.
- Hinnebusch, Raymond. (2003). *The international politics of the Middle East*. Manchester University Press.
- Huafei, Q. I. U. (2013). Sino-US Strategic Dilemma From the Perspective of Power Transition in Asia-Pacific and Middle East, *Journal of Middle Eastern and Islamic Studies (in Asia)*, 7, 57-96.
- Ibish, Abdel Monem Said Aly and Hussein. (2016). Egypt-GCC Partnership: Bedrock of Regional Security Despite Fissures, *The AG-SIW Gulf Rising Series*.
- Jackson, Richard. (2007). *Regime security. Contemporary security studies*. Oxford: Oxford University Press.
- Jenkins, Brian Michael. (2016) *A Saudi-Led Military Alliance to Fight Terrorism. Welcome Muscle in the Fight Against Terrorism, Desert Mirage, or Bad Idea*. https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/perspectives/PE100/PE189/RAND_PE189.pdf. web adresinden 01.11.2018 tarihinde alınmıştır.
- Jerdén, Björn. (2014). The assertive China narrative: Why it is wrong and how so many still bought into it, *The Chinese Journal of International Politics*, 7, 47-88.

- Johnston, Alastair Iain. (2013). How new and assertive is China's new assertiveness?. *International Security*, 37, 7-48.
- Kamrava, Mehran. (2012). The Arab Spring and the Saudi-led counter-revolution. *Orbis*, 56, 96-104.
- Kamrava, Mehran. (2013). Mediation and Saudi foreign policy. *Orbis*, 57, 152-170.
- Kechichian, Joseph. (2001). *Succession in Saudi Arabia*. Springer: New York
- Kinninmont, Jane. (2012). *Bahrain: Beyond the Impasse*. https://www.chathamhouse.org/sites/files/chathamhouse/field/field_document/pr0612kinninmont_es.pdf. web adresinden 01.11.2018 tarihinde alınmıştır.
- Kinninmont, Jane. (2015). *Iran and the GCC: Unnecessary Insecurity* https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/field/field_document/20150703IranGCCKinninmont.pdf. web adresinden 22.11.2018 tarihinde alınmıştır.
- Kleine-Ahlbrandt, S. (2013). *China: New leaders, same assertive foreign policy*. CNN. <http://edition.cnn.com/2013/03/08/opinion/china-foreign-policy-kleineahlbrandt/>. web adresinden 02.11.2018 tarihinde alınmıştır.
- Kostiner, Joseph. (2007). Saudi Regional Strategy: The Power of Mediation., *Tel Aviv Notes, The Moshe Dayan Center for Middle Eastern and African Studies, Université de Tel-Aviv*.
- Mann, Michael. (1988). *States, war and capitalism: studies in political sociology*. Oxford: Basil Blackwell.
- Mason, Robert (2016). *Caution gives way to increasingly assertive policies in Saudi Arabia, but to what end?*. <http://jmepp.hkspublications.org/2016/11/25/saudi-arabia-assertive-foreign-policy/>. web adresinden 12.11.2018 tarihinde alınmıştır.
- Ménoret, Pascal. (2016). *Repression and Protest in Saudi Arabia*. <https://www.brandeis.edu/crown/publications/meb/MEB101.pdf>. web adresinden 12.11.2018 tarihinde alınmıştır.

- Metz, Helen Chapin. (1993). Saudi Arabia: A country study, *Library of Congress*,1, 550
- Nonneman, Gerd. (2005). Determinants and Patterns of Saudi Foreign Policy: Omnibalancing,,and Relative Autonomy in Multiple Environments. Aarts and Nonneman (Ed.) *Saudi Arabia in the balance: Political economy, society, foreign affairs*(pp. 315-351). New York: New York University Press
- Nuruzzaman, Mohammed (2016), *The Myth of Saudi Power*, <http://nationalinterest.org/feature/the-myth-saudi-power-15727>. web adresinden 15.11.2018 tarihinde alınmıştır.
- Partrick, Neil. (2011). *The GCC: Gulf state integration or leadership cooperation?*. http://eprints.lse.ac.uk/55660/1/_lse.ac.uk_storage_LIBRARY_Secondary_libfile_shared_repository_Content_Kuwait%20Programme_Partrick%202011%20paper.pdf. web adresinden 12.11.2018 tarihinde alınmıştır.
- Piesse, Mervyn. (2014). *Desperate Times Call for Proactive Measures: Saudi Arabia Becomes an Assertive Actor*. <http://www.futuredirections.org.au/publication/desperate-times-call-for-proactive-measures-saudi-arabia-becomesan-assertive-actor>. web adresinden 12.08.2018 tarihinde alınmıştır.
- Pollack, Kenneth, et al. (2014). Symposium: US Foreign Policy and the Future of the Middle East, *Middle East Policy* 2, 1-30.
- Pollack, Kenneth.(2002). Saudi Arabia and the United States, 1931-2002. *Middle East Review of International Affairs*, 6, 77-102.
- Quandt, William B. (2010). *Saudi Arabia in the 1980s: foreign policy, security, and oil*. Brookings Institution Press: London
- Rieger, Rene. (2016). *Saudi Arabian Foreign Relations: Diplomacy and Mediation in Conflict Resolution*. New York: Routledge.
- Rubin, Lawrence. (2010). *A typology of soft powers in Middle East politics*. https://www.researchgate.net/publication/260979451_A_Typology_of_Soft_Powers_in_Middle_East_Politics. web adresinden 10.08.2018 tarihinde alınmıştır.

- Ryan, Curtis R. (2009). *Inter-Arab alliances: Regime security and Jordanian foreign policy*. University Press of Florida.
- Ryan, Curtis R. (2012). The new Arab cold war and the struggle for Syria, *Middle East Report*. 262, 28-31.
- Salloukh, Bassel F. (2013). The Arab uprisings and the geopolitics of the Middle East, *The international spectator*, 1, 32-46.
- Shapiro, Jacob L. (2017). *Saudi Arabia, Russia: Delivering Missiles, Delivering Promises of Cooperation*. <https://geopoliticalfutures.com/saudi-arabia-russiadelivering-missiles-delivering-promises-cooperation/>. web adresinden 10.01.2018 tarihinde alınmıştır.
- Sial, Safdar. (2015). *Emerging dynamics in Pakistani-Saudi relations*. <https://www.files.ethz.ch/isn/195227/202d14d49238cab72b99e625383101d3.pdf>. web adresinden 12.11.2018 tarihinde alınmıştır.
- Steinberg, Guido. (2014). *Leading the counter-revolution: Saudi Arabia and the Arab Spring*. https://www.ssoar.info/ssoar/bitstream/handle/document/39644/ssoar-2014-steinberg-Leading_the_counter-revolution_Saudi_Arabia.pdf?sequence=1. web adresinden 10.01.2018 tarihinde alınmıştır.
- Stork, Joe. (1980). The Carter doctrine and US bases in the Middle East, *Merip Reports*, 90, 3-14.
- Strachan, Anna. (2017). *Conflict analysis of Egypt*. [https://opendocs.ids.ac.uk/opendocs/bitstream/handle/123456789/13189/048%20Conflict%20analysis%20of%20Egypt%20\(new%20K4D%20template\).pdf?sequence=1](https://opendocs.ids.ac.uk/opendocs/bitstream/handle/123456789/13189/048%20Conflict%20analysis%20of%20Egypt%20(new%20K4D%20template).pdf?sequence=1). web adresinden 09.10.2018 tarihinde alınmıştır.
- Stuart, Douglas T. (2016). *The Pivot to Asia: Can It Serve as the Foundation for American Grand Strategy in the 21st Century?*. https://scholar.dickinson.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1571&context=faculty_publications. web adresinden 10.01.2018 tarihinde alınmıştır.
- Terrill, W. Andrew. (2011). The Saudi-Iranian rivalry and the future of Middle East security. *Army War Collage Strategic Studies Inst. Carlisle Barracks Pa*.

- Valz, Benjamin. (2016). *An Inevitable Rivalry? A Re-evaluation of Saudi-Iranian relations*. MA degree in Geopolitics, Territory and Security at King's College London.
- Vassiliev, Alexei.(2013). *The History of Saudi Arabia*. Saqi Books.
- Wehrey, F. M. (2014). *Sectarian politics in the Gulf: from the Iraq war to the Arab uprisings*. New York: Colombiya University Press.
- Weiss, Linda, John M. Hobson. (1999). *Devletler ve Ekonomik Kalkınma. Karşılaştırmalı Bir Trihsel Analiz*.(çev. Kıvanç DüNDAR). Ankara: Dost Kitabevi.
- Westphal, Kirsten, Marco Overhaus, and Guido Steinberg. (2014). The US shale revolution and the Arab Gulf States: the economic and political impact of changing energy markets. *SWP Research Paper*, 33, 1-34.
- Wynbrandt, James. (2010). *A brief history of Saudi Arabia*. New York: Infobase Publishing.
- Yamani, May. (2009). From fragility to stability: a survival strategy for the Saudi monarchy, *Contemporary Arab Affairs*, 2, 90-105.
- Yeşilyurt, Nuri. (2013).*Ortadoğu'da Rejim Güvenliği ve Küçük Devlet: Ürdün Örneği*, yayınlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.